

CORN. IANSENII COMMENTARIA
CAPVT DVODECIMVM.

Si benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa.

Ixit capite superiori à quibus cauendū, & qui in domum & familiaritatem non essent admittendi, nunc docet quibus benefaciendum, & quibus non. Et prima quidem hac sententia monet, vt in beneficentia præstanda delectum habeamus, neque temerè in omnes beneficia profunda-

Lucæ 6.
Marth. 5.

mus. Alioqui enim vera erit illa Ennij: Benefacta malè locata, malefacta arbitrò. Dubitari tamen hic poterit, & circa hanc primam sententiam, & circa sequentes, quibus prohibetur bene fieri & dari malis, quomodo consentiat hæc doctrina cum Christi doctrina, qui dicit: Omnipetenti te tribue; & monet vt diligamus etiam inimicos nostros, eisq; beneficiamus. Deinde si curiosè inquirèdum est qualis sit cui elemosynæ sint impendendæ, & peccatoribus illæ non sint præstandæ, tardiores erunt homines ad subueniendum pauperibus. Notandum ergo imprimis, Sapientem hîc non agere potissimùm de collatione elemosynarum, quæ sunt pauperibus ex misericordia, sed de beneficentia vel amicitia, vel iustitiæ distributiua. In qua magnus sane delectus habendus, vt singularia amicitia beneficia, vel quæ ex iustitia distributiua sunt exhibenda, non præstentur nisi dignis, & qui accepto beneficio & non abutantur in perniciem & conferentis, & reipublicæ, & bene vtantur in Dei honorem, & conferentis ac aliorum vtilitatem. Itaque contra hanc doctrinam faciunt, qui vel propria bona liberaliter conferunt impijs hominibus tanquam singularibus amicis: vel communia bona dispensant talibus, vt qui beneficia ecclesiastica conferunt indignis. Nonnunquam tamen beneficia quædã præstanda sunt impijs, non quidè vt eorū malitia foueatur, ad quod author hic respicit, sed vt beneficijs victi amici fiât relicta malitia, vel certè vt nocere desinant, eorumq; vexatio redimatur. In beneficentia autem misericordiæ quæ elemosynis exhibetur, nõ est omnino talis delectus habendus, sed obseruanda est imprimis personarum miseria, quæ cõmiseratione & subsidio est digna, vbi vel certò vel probabiliter de ea constiterit. In huiusmodi tamen beneficentiæ exhibitione, prima etiam ratio est habenda eorum qui iusti sunt, & pietati student, & inter eos illorum maximè qui propter iustitiam bonis suis spoliati sunt, aut se ipsi bonis exuerunt, quo expeditius Christo & eius ecclesiæ seruirent: Deinde etiam in beneficentia quæ malis ob paupertatem præstatur cauendum quantum fieri potest, ne per eam foueantur in inerti otio aut malitia, sed quod eis datur, solo paupertatis intuitu propter Christum detur, aut ne peiores fiant, vel ne noceant. Quibus seruatis, non fit contra huius loci doctrinam. Dicit ergo: Si statuisti

tuiſti aliquem beneficio afficere, diſpice apud te, & cognoſce cui id facias: & ſi ſic cum iudicio benefeceris, erit in bonis tuis, hoc eſt, benefactis tuis multa gratia, hoc eſt, erunt valde grata & accepta. Aut recipient multam remunerationem vel ab homine, vel à Deo, vt ſequenti ſententia declaratur. Nomen enim, gratiæ, poteſt hic accipi vel pro gratioſitate, vel pro beneficio & mercede quæ rependitur bene merenti, quomodo accipitur, cùm dicimur alicui referre gratiam. Significatur ergo econtrario: Si ſine iudicio beneficium impendatur, illud non habiturum ſuam gratiam, & nec gratum futurum, nec remunerandum.

2 Benefac iuſto, & inuenies retributionem magnam, etſi non ab ipſo, certè à Domino.

Dixit ſuperiori ſententia diſpiciendum cui ſit benefaciendum, hinc iam explicat cui ſit benefaciendum. Benefac, inquit, iuſto, vel, quod eſt Græcis, & eòdem recidit, *ἰουſτῶ*, pio. Tale enim beneficium non carebit ſua mercede & fructu, quia ſi à iuſto referri gratia non poſſit vel ob paupertatem, vel ob mortem, certè à Domino referetur. Loquitur autem de beneficio quod iuſto impenditur quia iuſtus eſt. de quali beneficio dicit Dominus: *Qui ſuſcipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet: & qui vni ex his minimis dederit poculum aquæ frigidæ nomine diſcipuli, non perdet mercedem ſuam.* Matth. 10

3 Non eſt enim bene ei qui aſiduus eſt in malis, & eleemoſynam non danti, quoniam & altiſſimus odio habet peccatores, & miſertus eſt pœnitentibus.

Coniunctio, enim, ſicut non eſt in Græcis, ita nec in multis ſcriptis, & ob eſt intelligentiæ. Non enim hic probatur aliquid præcedens, ſed noua aſſeritur propoſitio, ad docendum impio non eſſe benefaciendum. Græca per futurum habent; *ὅτι καὶ ἄγαθὰ*, non erunt bona: Germanicum tamen exemplar habet, *ὅτι καὶ ἄγαθὰ*, non ſunt bona. Quomodo- cunque autem legatur, idem ſignificatur, nulla ſcilicet bona vel fore vel eſſe peccatori, nec ei bene eſſe etiam dum videtur ſœliciſſimus, quia nihil ea bona ei proderunt, vt qui eis abutatur & in ſuam & in aliorum perniciem. Indicat ergo beneficia malè collocari in eum, qui ſic eſt aſiduus in malis, vt nunquam de eis ſerò pœniteat, & per eleemoſynas peccata ſua redimere non eſt ſolicitus. Per illud enim; eleemoſynam non danti; ſignificatur hominis impœnitentia, qui poſt perpetrata multo tempore peccata, non cogitat de eis per eleemoſynas redimendis. Ad didit interpres; quoniam & altiſſimus odio habet peccatores; & tamen non ſic eos odit; quin ſemper miſertus ſit pœnitentibus, & in remiſſionem peccatorum eleemoſynas largientibus. Quo ſignificatur, ideo non eſſe bona impijs impœnitentibus, nec ab hominibus eſſe ipſis benefaciendum, maximè tanquam impijs, eo quòd Deus tales odiat, quo non fauente, nihil bonum eſſe poteſt homini.

- 4 Da misericordi, & ne suscipias peccatorem : & impijs & peccatoribus reddet vindictam, reseruans eos in diem vindictæ.

Mirum est quomodo illa pars; Da misericordi, & ne suscipias peccatorem; sit interposita inter illud quod præcedit; quoniam & altissimus odio habet, & illud quod sequitur; & impijs & peccatoribus reddet vindictam; cum illæ partes hoc loco nō sint in Græcis, sed tantum postea, vbi etiam apud nos repetuntur, & omnino coniungi debuissent: & illa pars interposita; Da misericordi, & debuisse vel præponi vel postponi toti sententiæ. Certè ea interpositio causam præbuit, vt multi legerent in sequenti parte non; reddet vindictam; sed, redde vindictam; sed ineptè, cum sequatur; reseruans eos in diem vindictæ; quod ad Deum manifestè est referendum. Quia tamen passim sic legitur pars illa interposita, nescio an interpretis, an scriptorū vitio, vt sit aliqua connectio partium huius sententiæ & cohærentia cum præcedentibus, cum dicitur: & impijs; coniunctio, & accipiēda est causaliter pro, quia. Quoniam ergo dixit non bene fore peccatori impœnitenti & eleemosynam non danti, Deum verò misereri pœnitenti, rectè subiungitur; Da misericordi; qui scilicet etsi peccauerit, tamè per eleemosynas ambit Dei misericordiam: & ne suscipias, hoc est, non adiuues peccatorem què Deus odit, quia Deus vt odit peccatores, ita etiam reddet eis suo tēpore vindictam quam merentur: qui etsi ad tempus eam differt, reseruatur tamen eos ad diem vindictæ à se præstitutum, tantò eos grauius vindicaturus, quantò diutius distulit, propter cuius dilationem maiorè peccandi occasionem sibi assumpserunt. Pro, suscipias, enim Græcè est ἀντιλάβη, quod non solum significat suscipere, sed etiam defendere & adiuuare. in qua significatione sæpe in Psalmis ponitur suscipere, & susceptor, pro defensore & adiutore.

*Suscipere pro defendere
et adiuuare, et
Susceptor pro defensore
et adiutore.*

- 5 Da bono, & ne receperis peccatorem : benefac humili, & non dederis impio.

Inculcatio est, dum alijs verbis idem toties repetitur. Pro, receperis, autem est idem verbum quod mox vertit, suscipias. Per humilem etsi possit intelligi afflictus, magis videtur accipiendus humilis corde, quia opponitur peccatori & superbo, de quo superius egit.

- 6 Prohibe panes illi dare, ne in ipsis potentior te fit.
7 Nā duplicia mala inuenies in omnibus bonis quæcūq; feceris ei.
8 Quoniam & altissimus odio habet peccatores, & impijs reddet vindictam.

Quidam libri rectiùs habent, dari. Non solum, inquit, nō dederis impio, sed etiā prohibe panes, hoc est, cibū illi dari, & additur Græcis, tuos. Quibus verbis non tam eleemosynam prohibet, quàm mensæ cōmunionem & conuictum familiarem, què admodum satis patet ex fine, propter

propter quem prohibet panes dari: ne, inquit, per ipsos potentior te fiat, hoc est, per conuictum tuū & familiaritatem. Nam alioqui raro periculum est, ne quis ex eleemosyna potentior fiat. Addit autē duplicem causam sui præcepti. Primum, quia si impius te fiat potentior, inuenies duplicia mala in omnibus bonis quæ feceris ei, nimirū quia & perdes gratiam tuorum beneficiorū, & per ea nocentū incurres, recipiens ab eo mala pro bonis. Vel dicit, duplicia mala inuenies pro bonis, vt significet quantum plus beneficij in eum collocaueris, eò magis is nocebit, aut bis tantum nocebit, quantum ei benefeceris. Altera ratio sumpta est à iudicio Dei, cui impij & scelerati homines sunt odiosi, qui proinde ab hominibus non sunt amicitiae beneficijs fouendi aut honorandi.

9 Non agnosceretur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus.

Docturus est in sequentibus cauendū cuique à suo inimico, nec facile ei credendum, ideoq; præmittit duas sententias, quibus indicat, quomodo inimicus & verus amicus dignosci possint. Verus, inquit, amicus nō agnosceretur satis in prosperis rebus, quia tūc solet homo habere multos fictos amicos, iuxta illud: Cū fueris felix, multos numerabis amicos. Contrā inimicus nō poterit facile abscondi in aduersis. Tunc enim prodet sese sua lætitia & exultatione. Pro, non agnosceretur, Græcis est, *καλῶς ἰσχυρίζομαι*, hoc est, non eiicietur, sed eiici, positum est pro, in apertum proferri & declarari. vnde bene vertit interpres, non agnosceretur.

10 In bonis viri inimici illius in tristitia, & in malitia illius amicus agnitus est.

Afirmatiua hæc sententia, superioris negatiuæ est declaratio. Cū enim dicitur inimicū nō abscondi in malis, significatur eū abscondi in bonis, idq; propterea, quia tūc inimici sunt in tristitia, sed sic vt fere eam quantum possunt occultēt. Cū verò dicitur amicus nō agnosci in bonis, significatur eum agnosci in malitia, hoc est, afflictione hominis, si scilicet tūc persistat in amicitia, & amico afflicto sua ope & consolatione adsit. Nam, vt rectè inquit Ennius: Amicus certus in re incerta agnoscitur.

11 Non credas inimico tuo in æternum, sicut enim ærumentum æruginat nequitia illius.

Monet ab eo qui quondam inimicus fuit, & iam reconciliatus videtur, cauendum, vt non temerè quis se vnquam ei credat, aut eius verbis quibus amicitia simulat, fidem habeat. Quod & Seneca monuit, dicens: Nunquam fidelem credas tibi quem ex inimico amicum habueris. Adfert autem Sapiens hic aptissimam similitudinem, qua significat, quod quemadmodum ærumentum, hoc est, opus ex ære factum, vel, vt est Græcis, *χαλκός*, æs, eius est naturæ vt æruginem contrahat, ita vt etiam dum mundatum videtur à sua æruginē, vel adhuc aliquid maculæ retineat, vel mox nouam æruginem concipiat: ita & malitia

hominis inimici, etiamsi videatur absterfa & deposita per reconciliati-
nem, tamen semper in animo aliquid veteris malitiæ remanet, eaque
semper redibit ad suum ingenium, & inimicitiam atque malevolentiam
contra te concipiet. Vnde & subjicit:

12 Et si humiliatus vadat curuus, adijce animum tuum, & custodi
te ab illo.

ETiamsi, inquit, sese humiliet, & humiliatione externa incedat cur-
uus, non tamen mox credas, sed diligenter appone tuum animum, &
caue tibi ab illo, quia si bene aduerteris, deprehendes facilè eius mali-
tiam. Quod pulchrè in Græcis ostenditur sententia apud nos præter-
missa, quæ prosequitur similitudinem æris prius positam. Habet autem
sic: Et eris in ipso velut qui absterferis speculum, & cognosces quòd
non in finem (vel penitus) æruginauerit, hoc est, quòd deserit ærugi-
nem habere, aut de nouo contrahere. Si, inquit, apposueris animû tuum
erga reconciliatum inimicum simulantem amicitiam, deprehendes in
illo te similem esse ei qui æs speculari absterfit, qui mox inuenit vel
refedisse aliquid æruginis, vel de nouo contractum. Ita enim & tu ag-
nosces veterem inimicitiam non esse penitus sublatam, sed vel aliquid
eius in animo remansisse, vel facilè redituram. Similis doctrina est in

Prou. 26. Prouerbijs: Cùm submiserit vocem suam, ne credideris ei, quia septem
nequitia sunt in corde ipsius. Docet idem & fabula Æsopica, quæ est
de angue & vulpe. Quomodo autem quis se à tali simulato amico olim
inimico cauere debeat, explicat in sequentibus.

13 Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dexteram tuam.

14 Ne conuersus stet in loco tuo, ne fortè conuersus in locum
tuum inquirat cathedram tuam.

15 Et in nouissimo cognoscas verba mea, & in sermonibus meis
stimuleris.

GRæca priores duos versus habent ordinatius, quia sæparatim ea ma-
la quæ continet secundus versus, tribuuntur duobus factis quæ con-
tinet primus versus, hoc modo: Non constituas eum apud te, nequan-
do te subuerso stet in loco tuo. Non sedere eum facias ad dexteram
tuam, nequando quærat cathedram suam accipere. Nostra ergo lectio
sic est accipienda: Non statuas illum, &c. ne quem stare fecisti apud te,
conuersus contra te, & te subuertens stet in loco tuo: & ne quem se-
dere fecisti tecum, conuersus ad locum quem obtines, quærat obtinere
cathedram tuam, hoc est, quem participem fecisti & consortem tuæ dig-
nitatis, is te subuerso aut deiecto, sibi vendicet tuam dignitatē. Et postea
tandem ipsa experientia edoctus cognoscas serò hæc verba mea, & cõ-
pungaris in animo tuo propter hos sermones meos, quòd scilicet eos
non seruaueris, idque præmonitus, eò magis dolendi causam habens,
eoque minus dignus commiseratione. Ideoque subditur:

Quis

- 16 Quis miserebitur incantatori à serpente percussio, & omnibus qui appropriant bestijs:
- 17 Sic & qui comitatur cum viro iniquo, & obuolutus est in peccatis suis.

Legendum esse, miserebitur, & non, vt multi libri habent, medebitur, patet ex Græcis, quæ habent *λεῖσα*. Et est sensus: Sicut non est cōmiseratione dignus incantator, qui præscius periculi sibi imminētis, serpentem accedit, atque ab eo percutitur vel mordetur: similiter & omnes qui vltro appropriant bestijs, hoc est, feris, (Græcè enim est *θηρῶν*) non sunt digni misericordia dum ab eis læduntur, quòd se vltro periculo exposuerint, quod meritò præuidere debuerant: ita & qui se iungit ac familiariter conuersatur cum viro iniquo, non est dignus cōmiseratione, dum obuolutus est in peccatis eius, hoc est, per peccata & malitiã eius multis malis est implicatus & obrutus, maximè quòd iam me monente sibi à tali cauere debuerat, ei que non coniungi. Aptã autem est comparatio viri iniqui cum serpente & feris, maximè eius de quo suprã & infrã agitur, nempe eius qui amicitiam falsò simulat, idq; propter eius & vafriem & feritatem, quæ in sequentibus explicatur. Subdit enim adhuc, semper agens de ficto amico, & reconciliato inimico improbo homine:

- 18 Vna hora permanebit tecũ, si autẽ declinaueris, nõ supportabit.

BReui, inquit, tempore manebit apud te, nempe tempore prosperitatis: at si declinare te contigerit à vetere tua bona fortuna, non amplius tolerabit te, aut tuam fortunam, hoc est, mutata fortuna etiam ipse mutabitur. Falsus enim amicus, inquit Seneca, cum fortuna venit, & cum fortuna recedit. Est autem pro, supportabit, *υποστησει*, hoc est, tolerabit, vt ne quis interpretetur; non supportabit; non consolabitur aut succurret.

- 19 In labijs suis indulcat inimicus: & in corde suo insidiatur, vt subuertat te in foueam.

Exprimit ficta amicitie signa coniuncta studio nocendi. Labijs, inquit, suis dulcia verba profert inimicus ille, & animo suo insidias latenter struit, vt subuertat te præcipitando in foueam, hoc est, malis inuolutum perdat. Notandũ quomodo indicet periculi magnitudinem. Nullæ enim sunt maiores, periculosioresque insidie, quàm quæ sub nomine amicitie, ac officij simulatione occultantur.

- 20 In oculis suis lachrymatur inimicus: & si inuenerit tempus, non satiabitur sanguine.

Malè quidam legunt, in oculis tuis, cùm sit Græcè, *ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ*, in oculis suis. Malè item quidam libri hanc partem hic legunt; In

lachrymis tuis; & postea eandem repetunt legentes; In oculis suis; cum non solum Græca, sed & emendatiora exemplaria eam tantum semel habeant. Non solum, inquit, labijs suis amicitiam simulat, & odium suum tegit inimicus, sed etiam oculis suis, lachrymas scilicet profundendo, dum vult ostentare se dolere quod aliquando inimicitiam exercuerit, aut quod videat alterius aliquod infortunium. Hæc sanè simulatio efficacissima est, quod virorum sit non facile in lachrymas erumpere, nisi re aliqua serio & multum cor angente. Cui simulationi potentissimæ addit e contra studium nocendi pessimum. Et si inuenerit, inquit, oportunitatem, non satiabitur sanguine, hoc est, vtetur in te summa crudelitate, non satis habens si te lædat, & sanguinem effundat, nisi etiam totum effundat, & te occidat, imo nec morte contentus, sed etiam in occisi corpus & nomen sauiens. vt ex multis historijs sæpius factum intelligere licet.

21 Et si incurrerint tibi mala, inuenies eum illic priorem, & quasi adiuuans suffodiet plantas tuas.

GRæca habent, *πρότερον σε*, priorem te. Itaque sensus est; inuenies eum illic ante te, vt scilicet cum simulatione doloris de tuo infortunio loqui incipiat antequam tu illi narres, & cum se præsentem exhibeat quasi paratum ad iuuandum, sub specie auxilij, ipsemet tibi ad casum inclinato suffodiet plantas tuas, hoc est, cadere faciet & deiciet. Quid autem iam perduto amico deinde fit facturus, sequenti versu exprimit.

22 Caput suum mouebit, & plaudet manu: & multa susurrans commutabit vultum suum.

Exprimit his verbis signa lætitiæ, quæ inimicus defuncto eo quem fide amare videbatur, est editurus. Præ lætitia, inquit, caput suum mouebit, & plaudet manu, quod voti sui sit compos effectus, & multa apud se susurrans quæ non auderet palam eloqui, commutabit faciem suam, exhibendo eam lætam, quam prius tristem exhibuit. Simile Iudæis contigisse Ieremias lametatur: Plauerunt, inquit, super te manibus suis omnes transeuntes per viam, sibilauerunt & mouerunt caput super filiam Ierusalem. Et Christus in Psalmis: Omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labijs, & mouerunt caput. Ex hac pulchra descriptione ficti amici, qui re vera inimicus est, bene intelligere licet, quare antè præmiserit signa inimici, nempe quod in bonis viri abscondatur, in malis verò non abscondatur, saltem non diu. Cæterum quod hic longa narratione depinxit, in multis historijs tum sacris tum prophanis impletum videre licet. Narratur enim in libris Machabæorum, quomodo Triphon dolo occiderit Antiochum adolescentem, & strenuissimum Ionathan circumuenerit & interemerit. Item quod Ptolomæus Simonem, eiusque filios interfecerit. Talis etiam fuit impius ille Ismahel, de quo narrat Ieremias, quod ibat incedens & plorans, & suo ploratu seduxit octoginta viros calamitate confectos, occideritque eos.

Thren. 3.

Psal. 21.

1. Mach. 13

Ierem. 41.